

Kampvognskørsel og skjulte fortidsminder – et kig over skulderen på en flinthuggende hyrde

Af Jens G. Lauridsen

I foråret 2009 blev Museet for Varde By og Omegn kontaktet af Gert Ravn, der havde været ude at rekonoscere kampvognsspør i øvelsesterrænet ved Oksbøl. Ravn havde observeret og afmærket flere lokaliteter med blotlagte sten i de efterhånden meget nedkørte kampvognsspør, og vi blev enige om sammen at foretages en besigtigelse af området. Bevæbnet med GPS drog vi ud i terrænet vest for

Oksbøl og fik indmålt samtlige afmærkede steder, så de senere kunne genfindes.¹

Efter gennemgang af køresporene stod det klart, at flere af lokaliteterne måtte efterundersøges for at afklare, om stenene var naturligt aflejret, eller om der var tale om spor af fortidsminder. Vigtigst af alt skulle stederne sikres inden yderligere undersøgelse, og her var Oksbøllejrens

De skjulte fortidsminder i øvelsesterrænet kommer af og til i klemme. Kampvogne slider vækstlaget af og åbner sporene for vind, sandfygning og erosion. Herved blotlægges ukendte fortidsminder.

Lokalstøtteelement til stor hjælp. Efter en ganske kort introduktion til problemstillingen, fortsat kørsel med kampvogne og fremkomne fortidsminder, havde ledelsen i LSE den helt rigtige løsning. I løbet af ganske kort tid blev alle fremkomne mulige fortidsminder sikret med "tjekkiske pindsvin", minørstrimler og informationstavler. Et forbilledligt samarbejde var etableret, hvilket Museet for Varde By og Omegn skylder alle i LSE stor tak for.

Ved den efterfølgende undersøgelse² kunne det konstateres, at fire af de seks afmærkede steder var fortidsminder under nedbrydning. To lokaliteter var allerede nedbrudt i en sådan grad, at en egentlig tolkning af anlæggene var umulig. En tredje lokalitet viste sig at kunne være foden af en mindre gravhøj, der endnu ligger dækket af klit i kanten af et kampvognsspør.

Afspærring med tjekkiske pindsvin.

Grav eller stendeponering?

Ved den sidste lokalitet – VAM 1637 Sølager III, og den lokalitet som artiklen primært omhandler – blev der foretaget en egentlig undersøgelse.³ I forbindelse med afrensningen af sten fremkom, på stembunkens centrale del, en stor mængde flintafslag. Det stod hurtigt klart, at der var tale om dele af et velbevaret fortidsminde, der lå i kanten af kampvognssporet. Imellem flintafslagene forekom kun ganske få redskaber: et enkelt bor, en skraber og nogle retoucherede flintstykker. Sammen med flinten lå et par slagsten af finkornet kvartsit, altså selve redskabet flintstykkerne var afspaltet med. Flintmængden og placeringen giver indtryk af, at en person, en flinthugger, har siddet på stenhoben og fremstillet redskaber af en eller anden form. Ved yderligere granskning og analyse af flintaffaldet kan man sandsynligvis afklare hvilke genstande, der er produceret; et arbejde der afventer økonomi og ligge udenfor undersøgelsens budget.

Nogle få meter syd for stendlægningen og i kanten af det sandede kampvognsspor fandtes et ravstykke. Der er tale om et perlefragment, idet der er en synlig rille

i halvdelen af stykket, som er spor efter gennemboring i den nu sprængte perle. Omkring stenene blev gjort enkelte fund af keramik. Der er måske tale om keramik fra den sene del af yngre stenalder eller tidlig ældre bronzealder ca. 2000 år f.Kr.

En egentlig forklaring og tolkning af de mange sten er vanskelig. Der kan være tale om et forstyrret gravanlæg fra yngre stenalder eller bronzealder, som har ligget eksponeret på den daværende muldoverflade. Noget, der taler imod denne tolkning, er dog manglen på gravgaver i tilknytning til anlægget. Ikke desto mindre er det sandsynligt, at der kan være tale om en grav, da oldsagerne kan være blevet opsamlet, hvis de har ligget blottet i oldtiden. Den ene sprængte ravperle, fundet tæt på anlægget, kan være alt, der er tilbage af gravgaver. En anden forklaring kunne være den, at stenene repræsenterer et indsamlet depot af marksten. Opsamlet for at lette dyrkning og ikke mindst høstarbejdet. Denne forklaring kan sandsynliggøres, da der ved undersøgelsen af stenhobens sydøstlige del fremkom spor af en mindre vold, løbende øst-vest i stendlægningens sydligste del. Der kan være tale om en skelvold

Lars Chr. Bentsen ved formodet højfod VAM 1636 Sølager II.

Lav vold i kanten af stenhoben.

i tilknytning til et marksystem, hvorfor stenene er lagt op ad og i nær tilknytning til skel eller vold. Lignende indsamlede marksten kendes bl.a. fra undersøgelser af agersystemet i Alstrup Krat nær Mariager.⁴ Måske repræsenterer stensamlingen et markhjørne. Samtidigheden mellem vold og sten er dog vanskelig at godtgøre.

Dyrespor

Ved undersøgelsen fremkom også en stor mængde dyrespor på oprindelig overflade og samme overflade, som stenene er anbragt på. Der er tale om spor af kreaturer samt spor af får/ged og måske lam. Tilstedeværelsen af lam må betyde, at dyresporene stammer fra en forårsvandring. Kort tid efter at sporene blev afsat i den bløde, forårs-våde muld, har en sandflugt med fint hvidt sand opfyldt og dækket

Stenbunke med dyrespor omkring.

dyrenes kloaftryk i mulden. Det er forklaringen på, at sporene i dag fremstår ganske tydeligt efter at være blevet afdækket igen. Dyresporene og dermed dyrefærdsele er spændende, da begivenheden antageligt fandt sted enten i den sene del af yngre stenalder eller den tidlige del af ældre bronzealder; perioder der i vores område er meget svagt belyst ved fund. Der er tale om et øjebliksbillede af en begivenhed, der fandt sted for måske 4000 år siden, og sporene er stadig synlige. Vi bør i fremtiden, når vi arbejder på disse flader, også i højere grad forsøge at kigge efter menneskespor. I opdatering 2010 har Niels Algreen Møller skrevet en artikel om Selager, der ligger mindre end 1 km øst for denne lokalitet. På lokaliteten Selager fandtes også en muldflade fra bronzealder med bevarede dyrespore, og mellem sporene fandtes også spor af mennesker.⁵

Flinthuggeren

Ved en sammenkædning af de to begivenheder, flintbearbejdning og kreatur-færdsele, kunne man nemt fremmane en hyrde, der, mens han vogter fæ, fordriver tiden ved flinthugning, siddende på en stenhob i en forårsvåd eng. Det er lige før, man kan høre fuglene, kreaturerne og lyden af sprøde, glasagtige afspaltningsslag fra arbejdet med flinten, der møder den hårde kvarts i korte præcise slag. Vi kommer meget tæt på mennesket i et øjebliksbillede, når vi i dag sidder og fejer flintafslagene frem – det er som at kigge flinthuggeren over skulderen en forårsdag for mellem 4500 og 3500 år siden. En flinthugger og måske hyrde, der for ikke at blive våd bagi satte sig på de indsamlede sten for at lave redskaber. Det er disse fastlåste glimt af begivenheder og handlinger, der foregik for så ufattelig længe siden, der af og til gør vores arbejde ekstra spændende.

Spørgsmål

Stenbunken er lagt inden flinthugningen og dyrevandringen fandt sted; det står helt klart. Hvor lang tid der er gået imellem begivenhederne, og om dyrenes tilstedeværelse og flinthugningen er samtidige, kan ikke afgøres. Vi

mangler endnu at undersøge den sidste sydøstlige del af stenbunken til bunds. Denne sidste bid kan måske afgøre forholdet mellem sten og vold, om de er samtidige eller to uafhængige begivenheder. Som det ser ud nu, ligger volden hen over stenene og er altså yngre. Vi kan ikke afgøre, hvor lang tid der er mellem sten og vold, om der er gået en uge eller 1000 år lader sig ikke afsløre umiddelbart. Dog kan vi med stor sikkerhed sige, at volden var der, da dyresporene og stenbunken blev dækket af fygesand. Det er samme fygesandshorizont, der dækker begivenhederne, hvorfor der ikke kan være ret lang tid mellem anlæg, flinthugning og dyrespore.

Terrænet

Lokaliteten viser med tydelighed, hvad det militære øvelsестerræn kan byde på rent arkæologisk. Grundet gammelt fygesand og klitdannelse i store dele af området er begivenheder og dermed øjebliksbilleder samt bopladser forseglede og skjult under sandet. Det giver arkæologien lokaliteter med ufatteligt gode bevaringsforhold og dermed også potentiale rent forskningsmæssigt. Der gemmer sig megen ny viden under sandet, og i de kommende år bliver det rigtig spændende at se, om vi støder på mere af samme skuffe.

Jens G. Lauridsen kan kontaktes på jl@vardemuseum.dk

Noter

1. Ved besigtigelsen og indmåling af de afmærkede lokaliteter deltog Niels Algreen Møller.
2. Undersøgelserne har jnr. VAM 1632-1637.
3. Undersøgelsen har jnr. VAM 1637 Sølager III. Udgravningsansvarlig var Jens G. Lauridsen. I udgravningen deltog desuden cand.mag. Lars Chr. Bentsen.
4. Jens Bech: *Fra fortidsminder til kulturmiljø – hvad Alstrup Krat og Hohøj gemte*. København 2003, s. 74ff.
5. Niels Algreen Møller: Øjebliksbilleder i Sandet – nye udgravninger på Selager. *opdatering* 2010, s. 130-138.